

Pojam empatije u Self psihologiji Hajнца Kohuta

TATJANA VUKOSAVLJEVIĆ

Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd

Poseban doprinos uočavanju višestrukih funkcija koje empatija ima u psihoanalizi dolazi od Self psihologije čije teze predstavljaju nastavak, kao i originalnu dopunu Frojdovih koncepcija. Kohut zagovara da prisustvo empatije određuje, u principu, psihološko polje i da je nezamenljivo sredstvo opservacije u psihoanalizi. On daje obuhvatnu teoriju psihopatologije i tretmana u kojoj empatiji pridaje impresivan značaj. Artikulisao je novu grupu razvojnih potreba i smatrao da neuspeh roditeljske empatije da ih susretne rezultira nesposobnošću da se razviju intrapsihičke strukture koje mogu pouzdano regulisati samopoštovanje, ostavljajući osobu otvoreno zavisnom od narcističkih gratifikacija okoline. Tretman zahteva brižljivo razumevanje ovih ranih neuspeha i pruža sredinu u kojoj se ove intrapsihičke strukture mogu zakasnelo ali efikasno razviti. Analitičke intervencije imaju formu inicijalnih empatičkih odgovora i interpretacija koje su bliske analizantovom iskustvu (faza razumevanja), a kako analiza napreduje, interpretacije teže da budu dublje i počinju da uključuju genetičke dimenzije analizantovih trenutnih iskustava (eksplanatorna faza). Empatija ima sama po sebi izvestan terapijski potencijal preko korisnog osećanja shvaćenosti koji analizant stiže, ali primarni terapijski efekat analize se javlja iz totalnog eksplanatornog procesa koji uključuje interpretacije eksplanatornog tipa koje vode strukturalnoj promeni i rastu putem preobražavajućeg pounutarnjenja.

Ključne reči: empatija, psihoanaliza, Self psihologija, narcizam.

U evoluciji psihoanalize kao teorije i vrste tretmana neki od njenih konstitutivnih elemenata su bili periodično naglašavani, redefinisani ili su dobijali poseban status. Često je to bilo povezano sa pojavom novih teorijskih paradigmi ili terapijskih dostignuća i neizbežno vodilo preispitivanjima u svetlu polarizovanih pozicija.

U prvoj polovini ovoga veka rani psihoanalitički teoretičari (Freud, 1921; Ferenczi, 1928; Fenichel, 1941) samo ukratko diskutuju empatiju i često je povezujući

sa taktom naprosto podrazumevaju kao važan aspekt odnošenja prema analizantu. Empatija sporo, sa oklevanjem, počinje da privlači pažnju psihoanalitičara od pedesetih godina kada se javlja niz značajnih članaka (Fliess, 1942, 1958; Olden, 1953, 1958; Kohut, 1959; Schafer, 1959; Greenson, 1960; Waelder, 1960). Od tada mnogi autori na različite načine uočavaju da je neophodno naglasiti ovaj suštinski aspekt koji je bio potcenjen da bi se napravio balans i obogatilo viđenje analize. Centralni značaj, ipak, empatija dobija tek sa razvojem i elaboracijom Self psihologije od strane Kohuta i njegovih sledbenika. Kohut eksplicira naučno korišćenje empatije i introspekcije koje je započeo ali ne i dovršio sam Frojd i na dosledan i argumentovan način formuliše teze koje se tiču empatije kao načina posmatranja psiholoških podataka i kao najznačajnijeg atributa odnosa između psihoanalitičara i analizanta - faktora koji na impresivan način učestvuje u terapijskoj promeni narcističke organizacije ličnosti. Izvanredna elaboracija pojma empatije kao i funkcija koje ona ima u tretmanu od strane Self psihologije je razlog zbog koga smo ovoj školi posvetili posebnu pažnju.

Kohut (1959) definiše empatiju kao "vikarijsku introspekciju" što znači da se analitičar mentalno stavlja u poziciju analizanta dok sluša njegove introspektivne opservacije i zatim posmatra svoje sopstvene misli i osećanja da bi razumeo analizantove. On kao i većina analitičara pre njega upozorava protiv izjednačavanja psihoanalitičke ili naučne empatije koju je opisao kao "u suštini neutralnu i objektivnu" (1980, str. 483) i onoga što pominje kao "skup loše definisanih značenja povezanih sa naklonošću i emocionalnom toplinom koju termin empatija teži da izazove" (ibid. str. 484). Kasnije preciznije zaključuje da je empatija "pokušaj osobe da doživi unutrašnji život druge dok simultano zadržava stav objektivnog opservera" (1984, str. 435). Empatija je vrednosno neutralno oruđe opservacije koje može voditi ispravnim ili neispravnim rezultatima, može se primenjivati bilo u službi saosećajnih, bilo štetnih, bilo distancirano-neutralnih svrha, brzo i van svesnosti ili sporo i sa fokusiranom pažnjom.

Kohutovi pogledi na prirodu i ulogu empatije u psihoanalizi su ga odveli do razmatranja fundamentalne koncepcije suštine psihoanalize. U epilogu svoje druge knjige on zaključuje: "Psihoanaliza je psihologija kompleksnih mentalnih stanja koja uz pomoć empatičko-introspektivnog zaronjenja opservera u unutrašnji život čoveka sakuplja podatke da bi ih objasnila" (1977, str. 302). Predmet psihoanalize je onaj aspekt sveta koji je definisan introspektivnim stavom opservera, tako da empatija zapravo suštinski definiše polje naših opservacija.

Kohut upozorava da je u stvarnoj terapijskoj praksi teorijsko znanje iskusnog psihoanalitičara postalo uglavnom toliko potpuno asimilovano i integrisano u njegov totalni opservacioni stav da u nekim slučajevima može da ometa empatičko razumevanje analizanta. On stoga daje razjašnjenja koja se tiču odnosa opservacije i teorije time što rigorozno zastupa stav da tzv. "teorije bliske iskustvu" tj. eksplanacije o specifičnom i jedinstvenom analizantovom funkcionisanju, njegovom razvoju i prekretnicama do kojih analitičar dolazi na osnovu empatičkog zaronjenja u ono što dati analizant pokazuje u tretmanu imaju prevagu nad tzv. "teorijama dalekim od iskustva" tj. opserverovim prethodno stvorenim teorijskim ubedenjima, obrascima očekivanja kako stvari treba da funkcionišu koje opserver unosi u

situaciju koju pokušava da istraži i razume. U našem slučaju, "teorije daleke od iskustva" su postojeći analitički pojmovi o razvoju ličnosti koji postoje na organizovan način u različitim psihoanalitičkim teorijama. Ukoliko empatičko zaronjenje ne bi imalo prevagu došli bismo u opasnost da analizantu nametnemo našu "teoriju daleku od iskustva" u koju verujemo pre nego što bismo uspjeli da empatički shvatimo šta znači materijal koji je pružio. Bez obzira koje se teorije držimo rizikujemo da njenim korišćenjem ukinemo pre nego da nastavimo istraživanje, da pružimo odgovore pre nego da postavimo pitanje.¹

Eksplcitnim predlaganjem introspekcije i empatije kao ključnih oruđa opservacije u psihoanalizi Kohut je omeđio njeno polje, sadržaj i predmet kao ono što je stvarno ili potencijalno obuhvaćeno introspekcijom i empatijom. Iz ovako strogo pridržavanja introspektivno-empatičkog stava usledilo je i naglašavanje centralnosti iskustava selfa, svesnog i nesvesnog i u psihičkom razvoju i u patogenezi. Koncept selfa, po ovom autoru, potiče iz empirijskih podataka sakupljenih na opisan način i odnosi se na ono na šta mislimo kada kažemo "ja" ili "osećam se tako i tako i radim to i to". U svojim ranim konceptualizacijama Kohut (1971) ga je definisao kao značajan sadržaj unutar mentalnog aparata i smatrao je da sa ostala tri činioca mentalnog aparata nije u istoj ravni. Self je u poređenju sa njima niskog nivoa, tj. iskustveno bliska psihoanalitička apstrakcija, dok su ego, id i superego iskustveno daleke apstrakcije. Self je kasnije definisao kao "celinu, kohezivnu u prostoru i trajnu u vremenu koja je centar inicijative i primalac utisaka" (Kohut 1977, str.99) i smatrao ga je "centrom psihološkog univerzuma ličnosti" (ibid, str. 311), nadređenom psihološkom konfiguracijom.

Variranja transfera njegovih analizanata i njihovo prorađivanje izneli su na videlo doživljaje privremenih fragmentacija, narcističkog besa i hipohondrije kao odgovora na nedostatak empatije od strane analitičara. Suprotno tome, adekvatni empatički odgovori na takva stanja pomagali su ponovno uspostavljanje kohezivnosti transfera i kohezivnosti selfa. Takvi događaji su istovremeno vodili genetičkim rekonstrukcijama koje su iznele na videlo da je nedostatak empatije značajan etiološki činilac u razvoju različitih psihopatologija selfa. Kohut dolazi do zaključka da osnovna psihološka konfiguracija nisu nagoni, već self-selfobjektna matrica gde odnos između rudimentarnog selfa i njegovog empatičkog selfobjekta konstituiše

¹ Razlozi za Kohutovo preduzimanje epistemološkog istraživanja koje se tiče suštine psihoanalize ležali su, pre svega, u njegovom rastućem nezadovoljstvu činjenicom da su se unutar psihoanalize našli pojmovi (mislio je pri tome najviše na Aleksandrovu psihobiologiju i Hartmanovu sociopsihologiju) koji, budući da pripadaju različitom svetu naučnog diskursa, predstavljaju strana tela koja se ne mogu akomodirati što dovodi do promene ne samo u teoriji, već što je još značajnije, do sve većih distorzija analitičarevih percepcija dok istražuje psihičke fenomene. Sam Frojd je, takođe, napravio značajnu metodološku grešku kombinujući biološke i psihološke koncepte u svojoj teoriji nagona. Kohut smatra da se relevantnost i korisnost pojmova do kojih je Frojd došao na osnovu psihološkog metoda introspekcije može procenjivati psihološkim istraživanjima dok se pojmovi do kojih je stigao na neki drugi način, npr. uz pomoć teorija iz biologije mogu procenjivati samo biološkim istraživanjima.

primarnu jedinicu iz koje se izvodi psihički razvoj. Time su postavljeni osnovi Self psihologije koju su nastavili da razvijaju Kohutovi sledbenici.²

Empatija kojom ćemo se prvenstveno baviti je postala vodeći pojam u teoriji razvoja ličnosti i u psihoanalitičkoj tehničkoj proceduri Self psihologije sa knjigom "Analiza selfa" (1971) u kojoj je Kohut opisao analizante narcističke organizacije ličnosti kao nenamerne produkte nedostatka empatije za vreme svog ranog razvoja i istakao zahtev da je neophodna adekvatna empatija od strane terapeuta da bi se ovi rani zastoji prevazišli i nastavio dalji razvoj ličnosti.

Kohut smatra da bi dete trebalo da bude rođeno u empatičkom miljeu da bi psihološki preživelo, baš kao što mora biti rođeno u atmosferi koja sadrži optimalnu količinu kiseonika da bi fizički preživelo. On u centar svojih istraživanja stavlja odnos između malog deteta i loše diferenciranog roditeljskog objekta koji naziva selfobjekat za koga smatra da u optimalnim uslovima empatički odgovara na različite detetove psihološke potrebe, te ga dete intrapsihički doživljava kao davaoca funkcija koje pozitivno utiču na razvoj selfa. Kohut definiše selfobjekte kao "arhaične objekte katektirane narcističkim libidom koji su još u intimnoj vezi sa arhaičnim selfom" (1971, str. 1). Selfobjekti se doživljavaju kao deo selfa, tako da se očekuje da se nad njima poseduje kontrola slična onoj nad sopstvenim telom ili umom i potrebni su radi zadovoljenja specifičnih, fazno odgovarajućih potreba selfa koji se razvija.

Doživljaj odnosa između selfa i empatičkog selfobjekta, kao što smo naglasili, je primarna psihološka konfiguracija. Kada je detetova psihološka ravnoteža poremećena, selfobjekat pod optimalnim okolnostima empatički percipira detetovu tenziju i na nju odgovara akcijama kojima je cilj da je eliminišu. Da bi ilustrovali prethodne tvrdnje daćemo paradigmatičan primer materinskog postupanja sa detetovom anksioznošću. U optimalnim uslovima, detetova visoka anksioznost dovodi do empatičke rezonance unutar materinskog selfobjekta - selfobjekat doživljava blagu anksioznost koja predstavlja signal i ne pretvara se u paniku. Majka, na osnovu svojih zrelijih sposobnosti procenjuje situaciju, smiruje se i uspostavlja taktilan i vokalan kontakt sa detetom (npr. uzima dete u naručje, priča

² Dok Self psiholozi smatraju da njihova teorija predstavlja novu paradigmu u psihoanalizi, ostatak psihoanalitičke javnosti je podeljen. Neki smatraju da se doprinosi Self psihologije mogu sasvim uklopiti u tradicionalnu psihoanalitičku teoriju bez potrebe za stvaranjem nove teorije, dok drugi misle da se Self psihologija teško može više smatrati psihoanalitičkom teorijom budući da su osnovni koncepti koji su služili da identifikuju psihoanalizu u Self psihologiji nevažni ili preformulisani.

Nećemo se upuštati u kritike i odbrane Self psihologije koje su van interesa ovog rada već ćemo samo istaći utisak da je Self psihologija izgleda popularna među onim analitičarima koji su na osnovu ličnog i terapijskog iskustva ubeđeni da je potreba za drugima primarna i moćna i da su ljudski životi prvenstveno oblikovani interpersonalnim odnosima i njihovim unutrašnjim reprezentacijama, a ne varijacijama u nagonским konfliktima. Druga centralna tema je emocionalno i intelektualno ubeđenje da je življenje poboljšano ili ometeno prirodom i intaktnošću nečijeg osećanja selfa. Ove teme su jasno prisutne i u radovima nekih psihoanalitičara van Self psihologije, što Self psiholozi uglavnom potpuno zanemaruju. Ipak, razumljivo je da je Self psihologiji potreban privremeni diskontinuitet sa postojećom matricom psihoanalitičke teorije da bi sačuvala svoj proces individuacije. Suviše rani zahtevi za integracijom su fazno neodgovarajući, ali je realnost faze približavanja neizbežna.

mu dok ga drži i sl.) i tako stvara uslove da ono doživi sa njom fazno odgovarajuće stapanje. Smirenost majke, koja se prenosi dodirnom, bojom glasa i sl. utiče da i dete počinje da se smiruje.

Opisana dvofazna sekvenca, po Kohutu, predstavlja temelj mentalnog zdravlja. Prvi korak se uvek sastoji od empatičkog stapanja s selfobjektom zrele psihološke organizacijom i učešća u selfobjektivom doživljaju koji ima karakteristiku emocionalnog signala (za razliku od detetove preplavljenosti afektom). Sledi drugi korak koji sačinjavaju akcije selfobjekta koje se izvode da bi se zadovoljile potrebe koje su empatički percipirane.

Optimalni razvoj podrazumeva da dete postepeno povlači katekse sa selfobjekata i formira unutrašnje strukture koje obavljaju funkcije koje je do tada, umesto deteta, obavljao selfobjekat. Kohut ovaj proces naziva preobražavajućim pounutarnjenjem i smatra da se odvija putem optimalne frustracije narcističkih potreba. Selfobjekti nikada ne mogu pružiti savršenu empatiju, ali to ustvari nije ni potrebno. Ako su empatički neuspesi optimalni (što podrazumeva izraz optimalna frustracija), tj. ako su retki, fazno prilagođeni i ne suviše traumatski ustvari pomažu proces kojim se povlače katekse iz selfobjekata i umesto oslanjanja na njih, kao do tada, formiraju unutrašnje strukture koje obavljaju funkcije u oblasti narcističke homeostaze.

Kohut je najveći značaj pridavao roditeljskim empatičkim odgovorima na detetove ogledajuće, idealizujuće i alterego selfobjektne potrebe. Ogledajuće iskustvo označava poseban selfobjektni odnos u kome jedinka oseća da njoj značajna druga osoba empatički prepoznaje ono što ona ima da pokaže, kao što su to npr. jedinstvene sposobnosti, talenti, kapaciteti i lična privlačnost. Roditeljski odgovor pun divljenja na dete - "sjaj u oku majke koja voli" je suštinski za razvoj detetovog selfa jer pruža detetu osećanje vrednosti. Naravno, roditelji ne mogu susresti sve detetove želje i to nije ni potrebno. Npr. za dvogodišnjaka je postignuće da baci loptu bez obzira gde pada što zaslužuje priznanje odraslih. Takav odgovor na isti podvig koji bi izvršio osmogodišnjak je nepravilan i može biti destruktivan. Da bi bio potpuno empatičan, ogledajući odgovor mora biti razvojno odgovarajući i iskren. Adekvatno empatičko prepoznavanje ove dečje narcističke potrebe omogućava stvaranje narcističke konfiguracije "grandiozni self" ("Ja sam savršen i ti mi se diviš") koja je za rani razvoj prirodna i koja se putem procesa preobražavajućeg pounutarnjenja integriše sa ostatkom psihe. Optimalne empatičke greške roditelja, kao što smo pominjali, zahtevaju od deteta da razvije ili iznađe unutrašnja sredstva da bi zadržalo samopoštovanje, tolerisalo neizbežne promašaje i energično sledilo svoje ambicije.

Idealizujući selfobjektni odnos označava iskustvo empatičkog stapanja sa drugom osobom kojoj se divimo i pored koje se osećamo sigurno. Kohut (1971) ovaj moćan objekat naziva "idealizovana roditeljska slika" ("Ti si savršen a ja sam deo tebe") i možemo ga uporediti sa duhom iz Aladinove čarobne lampe koji je uvek tu kada nam je potrebna pomoć i zaštita. Kao što se to dešava i sa drugim selfobjektnim potrebama, postoji razvojni proces sazrevanja idealizujućih potreba. Intenzitet i hitnost ovih potreba se smanjuje kako dete stvara načine najpre da se umiri kada je nedovoljno ili suviše stimulirano, kasnije kada stiže endopsihičke

sposobnosti kontrole i kanalisanja libidinalnih i agresivnih nagona, i konačno kada uspostavi smisaone ciljeve i ideale u životu.

U svojoj poslednjoj knjizi, Kohut (1984) smatra da je korisno razmotriti treću oblast selfobjektnih potreba - blizanačke ili alterego koje podrazumevaju težnju da se postigne osećanje istovetnosti sa selfobjektom. Inicijalno, bliskost koja se traži može imati kvalitet topljenosti, ali sa razvojem se stvara veća tolerancija razlika. Npr. dok se u adolescentnoj grupi, sa njenim često strogim pravilima u oblačenju, možemo osećati ugroženi razlikama, u odraslom dobu možemo uživati u bliskosti profesionalnih istomišljenika, ali ipak poštovati međusobne razlike.³

Suštinski faktor za pravilan razvoj detetovog selfa je zreli, kohezivni roditeljski self koji je u skladu sa menjajućim potrebama deteta koje empatički percipira i na koje zatim odgovarajuće reaguje. Roditeljske empatičke greške koje nisu optimalne (i time pomažu proces preobražavajućeg pounutarnjenja) već traumatske u odnosu na detetovu potrebu za ogledanjem mogu dovesti do toga da detetov grandiozni self ne prolazi faze postepenog sazrevanja već zadržava arhaičnu formu i teži da zadovolji infantilne, grandiozno-egzibicionističke ciljeve. Slično, traumatske neempatične reakcije na detetove potrebe za idealizacijom dovode do toga da idealizovana roditeljska slika ne sazreva, već takođe zadržava neizmenjen arhaičan oblik i teži da zadovolji infantilne potrebe za stapanjem sa objektima koji se doživljavaju kao omnipotentni. Osobe sa ovakvim narcističkim razvojnim povredama stoga nastavljaju da sa nesmanjenom žestinom tragaju za selfobjektima koji bi zadovoljili potrebe na koje se u detinjstvu nije adekvatno odgovorilo i kratki trenuci narcističke stabilnosti koji nastaju kada se sa ovim selfobjektima uspostavi empatičko stapanje se smenjuju sa neizbežnim razočarenjima i narcističkim povredama.

Vreme u kome nastaju, vrsta i težina empatičkih pogrešaka selfobjekata je ono što po Kohutu odlučujuće utiče na stepen psihičkog zdravlja. Jedini izuzetak su psihoze kod kojih odlučujući faktor nije psihološki već organski. Kohut pravi generalnu diferencijaciju onih selfobjektnih grešaka koje vode narcističkom poremećaju ličnosti i onih koje vode edipalnoj neurozi. On smatra da su roditeljski selfobjekti u prvom slučaju uglavnom udaljeni i nestimulativni, dok su u drugom slučaju ekscesivno bliski i preterano stimulativni.

Self koji se u svom razvoju nije susreo sa adekvatnom empatičkom selfobjektnom okolinom u različitim je stepenima zavisao od okoline koja bi trebalo da učini ono što njegove nerazvijene intrapsihičke strukture ne mogu. Terapija, stoga, može predstavljati drugu razvojnu šansu. Kohut se prvenstveno bavio

³ Neki autori u Self psihologiji smatraju da je Kohut nepotrebno suzio opseg selfobjektnih iskustava koja mogu oblikovati i objeliti evoluciju organizacije selfa i nude razna proširenja i rafiniranja ovih funkcija. Sokarides i Stolorov (Socarides i Stolorow, 1984/85) predlažu da se selfobjektna funkcija sastoji fundamentalno od integracije emocija u organizaciju self-iskustva. Ova konceptualizacija iznosi na videlo određen broj selfobjektnih funkcija van onih koje je opisao Kohut uključujući: diferencijaciju emocija i njen odnos sa formiranjem granica selfa, sintezu emocionalno diskrepantnih iskustava, kognitivnu artikulaciju emocija, modulaciju emocija i "sadržavanje". Terapijski, proširena koncepcija selfobjektnih funkcija nam omogućava da radimo psihoanalitički sa veoma arhaičnim graničnim i psihotičnim stanjima za koja je Kohut smatrao da su neanalizabilna.

unapređenjem psihoanalitičkog rada sa analizantima narcističkog poremećaja ličnosti koji u tretmanu tipično razvijaju "ogledajuće" i "idealizujuće" transfere kao reaktivaciju infantilnih potreba, i u tom smislu dao korisne sugestije.

Upozoravao je da dok u transfernoj neurozi radimo sa konfliktom između psihičkih struktura, kod selfobjektnog transfera radimo sa konfliktom između arhaičnog selfa i arhaične sredine - prekursora psihičke strukture koja se doživljava kao deo selfa. Osnovna psihopatologija narcističkog poremećaja ličnosti je definisana činjenicom da self nije bio čvrsto ustanovljen i da njegova kohezivnost i čvrstina zavise od prisustva selfobjekata i da na remećenje selfobjektne veze reaguje regresijama, slabljenjem i fragmentacijom. Za ove analizante osećaj empatičkog sinhroniciteta sa analitičarem je glavni izvor samoregulacije.

U psihoanalizi transfernih neuroza, lekoviti proces je primarno povezan sa razrešenjem konflikata i strukturalnom promenom kroz uvid i samo sekundarno kroz često neprimećena, tiha preobražavajuća pounutarnjenja. Suprotno tome, u analizi selfobjektnih transfera, lekoviti proces je primarno povezan sa popunjavanjem strukturalnih defekata kroz izgradnju novih struktura preko preobražavajućih pounutarnjenja koja su podržana postizanjem uvida. Analogno procesima koji se u optimalnim uslovima dešavaju u detinjstvu, preobražavajuća pounutarnjenja se odigravaju putem optimalne frustracije u odnosu sa analitičarem kao selfobjektom tako da doživljava analizanta da je shvaćen - empatička veza - postaje deo psihičke strukture i procesa promene.

Kohut detaljno opisuje svaki korak u procesu prorađivanja koji vodi izgradnji struktura preko preobražavajućeg pounutarnjenja. Selfobjektni transferi privremeno ponovo uspostavljaju osećanje kohezivnosti i kontinuiteta selfa što analizantu omogućava da remobilise i izrazi relevantne arhaične želje, fantazije i zahteve u odnosu na koje očekuje savršeno usklađene empatičke odgovore analitičara.

Dok je suštinski empatički uspeh neophodan da bi se uspostavila i održala selfobjektna veza između analizanta i terapeuta, neizbežno je da i najempatičniji terapeut povremeno napravi empatički propust. Sadržaj ili uvremenjenost njegovih interpretacija mogu omanuti, može doći do odvajanja usled godišnjih odmora i sl. što se najčešće doživljava kao ozbiljan remetilački faktor. U tim situacijama analizant se povlači na arhaičnije forme transfera ili doživljava veću regresiju sa privremenim remećenjem stabilnosti i pretećom fragmentacijom selfa ili selfobjekta. Prorađivanje ovih situacija se usmerava na restauriranje ovih neizbežnih remećenja time što se otkrivaju precipitirajući događaji i njihovo dinamičko značenje, zajedno sa analitičarevom ulogom u njihovom nastajanju.

Terapeut mora prepoznati takva remećenja i mora prihvatiti svoj doprinos ma kako da je nenameran ili neizbežan. Tek kada se empatička selfobjektna veza ponovo uspostavi, on može istaći poreklo analizantovih nevolja u razočarenjima iz detinjstva. Kao odgovor na ove probne, široke rekonstrukcije analizant će otkriti specifična sećanja na rana iskustva koja će potom dozvoliti dalje, preciznije i terapijski značajnije genetičke rekonstrukcije.

Sa svakim netraumatskim i stoga podnošljivim remećenjem selfobjektne veze analizant ima šansu da preuzme funkcije koje je pripisivao selfobjektu - analitičaru u transferu, i da ih sada stekne kao permanentne psihičke strukture. Ovaj proces

implicira da je analitičar uspeo, u izvesnoj meri, da empatički susretne analizantove bazične selfobjektne potrebe. Defekt koji je uzrokovan roditeljskim deficitima je "izlečen" kontinuiranom interakcijom selfa sa empatičkim analitičkim selfobjektom koji pruža novo i korektivno iskustvo koje koriguje defekt i dovodi do većeg integriteta selfa.

Važno je naglasiti da Kohut smatra da neki od najistaknutijih otpora koji se sreću u analizi nisu odbrane aktivirane usled opasnosti da će neka potisnuta psihička ideacija postati svesna usled analitičarevih interpretacija ili rekonstrukcija; oni su pre mobilisani u odgovor na činjenicu da je stupanj razumevanja - stupanj analitičarevog empatičkog eha ili stapanja sa analizantom - bio propušten. On (1977) piše: "Kada analizant postane besan u odgovor na naš napad na njegov otpor, on to ne čini zato što je tačna interpretacija oslabila odbrane i aktivirala agresivnu energiju koja je tu bila vezana, već zato što se specifična genetički značajna traumatska situacija iz ranog detinjstva ponovila u analitičkoj situaciji: doživljaj pogrešnog neempatičnog odgovora od strane selfobjekta" (str. 90).

Kohut je artikulirao poglede na analizu otpora i odbrana koji ističu njihovu samoafirmativnu funkciju. On smatra da ono što analitičar doživljava kao otpore to su, u stvari, analizantovi pokušaji da zaštiti one aspekte nuklearnog selfa koji još funkcionišu od ponavljanja traumatskih empatičkih neuspeha koji su prvobitno poremetili njegov razvojni tok. U nekim analizama, analizantima čiji su selfobjekti detinjstva napravili ozbiljne traume biće potrebni dugi periodi "samo razumevanja" pre nego što se drugi korak - interpretacija i dinamičko-genetička eksplanacija može poduzeti. Analizant, dakle, najpre mora osetiti da je shvaćen i tek onda, kao drugi korak, analitičar može demonstrirati specifične dinamičko-genetičke faktore koji objašnjavaju psihološki sadržaj koji je razumeo putem empatije.

Na kraju, možemo sumirati faze u terapijskom procecu Self psihologa (Wolf, 1983):

1. Analiziranje odbrana od analitičkog procesa, regresije i selfobjektnih transfera koje nastaju usled straha od daljeg selfobjektnog neuspeha i bolnih povreda koje ovakvi neuspesi nanose. Uslov: ambijent empatičkog razumevanja i prihvatanja koji ohrabruje regresiju i mobilizaciju transfera.

2. Odvijanje selfobjektnih transfera, tj. analizantova mobilizacija arhaičnih selfobjektnih potreba usmerenih na analitičara kao potencijalnog objekta koji bi mogao da ih zadovolji. Uslov: neinterferiranje sa odvijanjem self-selfobjektnog odnosa procenjivačkim interpretacijama, kao što su npr. edukativni komentari o prirodni analizantove hipersenzitivnosti i sl.

3. Neizbežna remećenja ovog podržavajućeg self-selfobjektnog odnosa kada selfobjekt ne uspeva da zadovolji mobilisane selfobjektne potrebe. Uslov: empatički neuspeh mora biti netraumatičan, tj. optimalan.

4. Odgovarajuće interpretiranje opserviranih remećenja koje obnavlja uzajamno razumevanje pomoću eksplanacije. Ponovno uspostavljena empatička veza zamenjuje frustrirane selfobjektne potrebe. Uslov: prepoznavanje vlastitog doprinosa i što je moguće verodostojnije objašnjenje doživljenih remećenja.

5. Analizantov self ojačan vezama empatičkog razumevanja nastavlja da produbljuje aktiviranje arhaičnijih selfobjektnih potreba u transferu. Ovaj proces se ponavlja u sve širim spiralama u kojima se self reorganizuje. Analitičar ističe analizantove uspehe i neuspehe u jačanju selfa i pokušajima da se integriše u sredinu na način koji uspostavlja zrele selfobjektne odnose.

Adekvatno razumevanje od strane analitičara utiče da analizant shvati da je, suprotno njegovim iskustvima iz detinjstva, podržavajući eho empatičke rezonance dostupan. Razvijaju se unutrašnje strukture i postoji konzistentnost i jasnoća obrazaca doživljavanja, mišljenja i ponašanja čak i u suočavanju sa značajnim stresom. Kohezivni self može iznutra regulisati samopoštovanje, može se tešiti, smirivati itd. Usled postojanja ovih efikasnih unutrašnjih struktura drugi ljudi mogu služiti kao selfobjekti na zrelo, odrasli način.

Reference

- Fenichel, O. (1941). *Problems of psychoanalytic technique*, N.Y. Psychoanal. Int. Univ. Press.
- Ferenczi, S. (1928). The elasticity of psychoanalytic technique, In *Problems and methods of psychoanalysis*, N.Y. Basic Books 1955, 7-102.
- Fliess, R. (1942). The metapsychology of the analyst, *Psychoanal. Quart*, 211-227.
- Fliess, R. (1958) Countertransference and counteridentification, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 268-284.
- Freud, S. (1921). *Group psychology and analysis of the ego*, London: Standard Edition, Hogart Press, 1967.
- Greenson, R. (1960). Empathy and its vicissitudes, *Int. J. Psychoanal*, 418-424.
- Kohut, H. (1959). Introspection, empathy and psychoanalysis: an examination of the relationship between mode of observation and therapy, *J. Amer. Psychoanal. Assn*, 243-272.
- Kohut, H. (1971). *The analysis of the self*, N.Y.Int.Univ.Press.
- Kohut, H. (1977). *The restoration of the self*, N.Y.Int.Univ.Press.
- Kohut, H. (1980). Two letters. In *Advances in Self psychology*, Ed. A. Goldberg, N.Y.Int.Univ.Press, 456-469.
- Kohut, H. (1984). *How does analysis cure*, N.Y.Int.Univ.Press.
- Olden, C. (1953). On adult empathy with children, *Psychoanal. Study Child*, 505-518.
- Olden, C. (1958). Notes on the development on empathy, *Psychoanal. Study Child*, 357-378.
- Schafer, R. (1959). Generative empathy in the treatment situation, *Psychoanal. Quart*, 342-373.
- Socarides, D., Stolorow, R. (1984-85). Affects and selfobjects, *Ann. Psychoanal*, 105-119.

- Waelder, R. (1960). Psychoanalysis, scientific method and philosophy, *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 617-637.
- Wolf, E. (1983). Empathy and countertransference, In *The future of psychoanalysis*, Ed. A. Goldberg. N.Y. Int. Univ. Press, 309-326.

The concept of empathy in Heinz Kohut's Self psychology

TATJANA VUKOSAVLJEVIĆ

The particular contribution to recognising the multiple functions of empathy in the psychoanalysis comes from the self psychology whose thesis are the continuation and the original extension of Freud's concepts.

Kohut claims that the presence of empathy, in principle, determines the psychological field and that the empathy is an irreplaceable observation mean in the psychoanalysis. He offers a thorough theory of psychopathology and treatments in which an outstanding importance is given to the empathy. He has articulated a new group of developmental needs and considers that the failure of the parents' empathy to meet them results in a person's inability to develop intrapsychic structures necessary for the reliable regulation of self-respect leaving the person openly dependent on the narcissistic gratification from the environment.

The treatment requires careful understanding of these early failures and provides an environment in which those intrapsychic structures can develop with delay but efficiently. Analytical interventions are in the form of the initial emphatic responses and the interpretations close to the client's experience (understanding phase). As the analysis progresses the interpretations tend to be deeper and begin to include the genetic dimensions of the client's current experiences (explanatory phase). By and in itself, the empathy has a certain therapeutic potential because it helps the client to acquire a useful sense that he or she is understood, but the primary therapeutic effect of the analysis comes from the total explanatory process including the interpretations of the explanatory type leading towards the structural changes and the growth by the means of transforming internalisation.

Key words: empathy, psychoanalysis, Self psychology, narcissism.